

Populisme

Les servituds voluntàries

Fa 450 anys, Étienne de La Boétie va publicar un opuscle que té una vigència inquietant i que plantejava per què obeïm

El Periódico

José Manuel Pérez Tormero

Fa exactament 450 anys (1576) es va publicar un opuscle que encara conserva una vigència inquietant: *Discurs sobre la servitud voluntària*, d'Étienne de La Boétie –subtitulat: *Contra l'un–*. El seu autor, de tan sols vint anys, va plantejar una pregunta que mai abans s'havia formulat tan directament: ¿per què obeïm? No es va plantejar com el poderós s'imposa, sinó per què ens sotmetem a ell per pròpia voluntat. És la diferència entre ser víctimes del poder o còmplices. Entre que ens tanquin en una gàbia, o que siaguem nosaltres els que ens hi tanquem pensant que ens protegeix.

La Boétie no era un revolucionari, almenys no en el sentit que donem avui a aquesta paraula; era humanista, amic de Montaigne, i jurista de vocació. Però tenia ulls i sensibilitat social, i el que veia el pertorbava: el tirà, l'Un, no se sosté mai per la seva pròpia força sinó perquè es recolza en una xarxa de petites i grans servituds, de complicitats molt ben pagades, de funcionaris i ciutadans que, tement quedar-se sense res, prefereixen estar al seu costat. La seva tesi era clara: l'Un no té més força que la que li donem nosaltres. Retirat el nostre consentiment, el seu poder s'esfondra com un colós sense base. Acaba la mistificació i es perd la fascinació que exercia.

Quatre segles després, el problema encara és semblant. No vivim en tiranies clàssiques, però en les nostres democràcies perviuen modalitats de servitud s'han actualitzat poc. Són la del *hooligan* polític, que justifica la seva immobilitat mental veient conspiracions per tot arreu. La del militant, que crida contra la corrupció del camp contrari i calla contra la del propi. La del tertulià, que reacciona amb el mateix argumentari en qualsevol circumstància. La de l'intel·lectual orgànic, que denigra el que no coincideix amb el seu credo. O la del ciutadà, que mira cap a un altre costat quan alguna cosa el pertorba.

En el fons, tot consisteix a renunciar a la llibertat de pensar i sotmetre's al disseny de l'Un.

No sembla que ens hàgim escapolit d'aquesta servitud. I en això –i

Retrat d'Étienne de La Boétie.

no en el possible assalt d'un totalitarisme exterior – resideix la fragilitat de les nostres democràcies. Perquè ens hem acostumat a renunciar al nostre sentit crític, i a pensar amb llibertat.

La política contemporània no ha inventat aquestes servituds, però les cultiva amb eficàcia en societats cada vegada més polaritzades i mediatitzades. Europa i Occident pateixen aquest virus contagiós i transversal. No s'ha de mirar només a un costat de l'espectre. Tant la dreta extrema – Le Pen, Abascal, Trump, Netanyahu i alguns nacionalismes irredeemts – com certs populismes d'esquerra – per exemple, Maduro, Delcy Rodríguez i Evo Morales a l'Amèrica Llatina – comparteixen la mateixa sintaxi: s'accepta que només el líder sap el que el poble vol; que la dissidència és una traïció, i que els adversaris són els autèntics enemics. Poden variar les cares i les latituds, però l'arquitectura de la submissió, no.

El politòleg Claude Lefort ho va advertir: la democràcia exigeix que qui ocupa el poder estigui disposat a cedir –lo quan correspongui i que el ciutadà hi participi. Però això és just el que gairebé cap populisme tolera, ni dins dels partits ni en l'esfera pública, ni en el Govern ni a l'Estat. Per ells, la recepta és sem-

pre la mateixa: aniquilar el dubte i potenciar el fanatisme.

¿Què proposava La Boétie per sortir de la trampa de la submissió voluntària? No un programa polític, sinó una cosa més senzilla i exigent: avançar a l'uníson en la igualtat i en la fraternitat. Igualtat, perquè assegurava les llibertats de tots. I fraternitat, perquè promou relacions horitzontals i recíproques. Només avançant en aquestes línies es consoliden les democràcies. Mentre els lideratges abusius prefereixen societats dividides, les democràcies exigeixen solidaritat. I mentre aquells busquen individus dòcils, les democràcies necessiten persones crítiques.

No hi ha ideal més humà i, alhora, més subversiu que aquest. Com tampoc hi ha millor vacuna contra la servitud voluntària i l'antidemocràcia que negar-se a sacrificar la llibertat de pensament a la prepotència de l'Un.

Fa 450 anys, La Boétie ens va deixar plantejada la pregunta. Avui, no obstant, cadascun de nosaltres i entre tots, preferim no respondre-la, i quedar-nos en la tova servitud del silenci crític. ■

■ José Manuel Pérez Tormero és Catedràtic de la UAB i expresident de la Corporació d'RTVE